

Za Tomášem Zábranským

Michal Miovský, Hana Fidesová, Jaroslav Šejvl

e-mail | michal.miovsky@lf1.cuni.cz

Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Klinika adiktologie

Vážení čtenáři, kolegové, přátelé,

jako součást rozloučení s naším spolupracovníkem a kamarádem MUDr. Tomášem Zábranským, Ph.D., jsme se rozhodli zařadit také tuto, poněkud více osobně laděnou část, kde jsme oslovili a požádali ty, kteří s Tomášem pracovali a setkávali se více intenzivně, aby se podělili o své vzpomínky a reflexe a položili jsme jim tři velmi jednoduché otázky:

- 1) Jak jsem se (profesně i lidsky) seznámil/a s Tomášem Zábranským?
- 2) Kdo pro mě byl „Tomáš jako vědec, epidemiolog, lékař, pedagog...“.
- 3) Kdo pro mě byl Tomáš jako člověk.

Odpovědi kolegů a přátel zde můžete nalézt níže otištěné v neupravené podobě a budeme rádi, pokud se podělíte i vy ostatní a přidáte svoji vzpomínku a poznámku na facebook našeho časopisu <https://www.facebook.com/ca-sopis.APLP>.

MUDr. PAVEL BÉM

Boj o racionální protidrogovou politiku, která chrání lidské životy, nezabíjí, nestigmatizuje a respektuje nejzákladnější lidská práva, vždy spojuje a přitahuje k sobě lidi podobného vyznání, myšlení, ražení. A tak jsme se také jako dva lékaři, kterým v raných devadesátých letech ležela rozumná a humánní protidrogová politika na srdci, seznámili. Stáli jsme na stejné straně barikády, tenkrát tomu tak skutečně bylo, i v české kotlině zuřila drogová „válka“. Tu válku jsme společně vyhráli a to z nás udělalo nejenom kolegy, ale také kamarády.

Trpělivě, neodklonitelně vysvětloval jednu drogovou pravdu za druhou. Sytil ji argumenty. Fakty. Jeho mantrou byla „evidence based medicine“ (EBM). Samozřejmě i Tomáš věděl, že jsme v medicíně někde na začátku poznání a že EBM se v čase proměňuje v lidském poznání stejně jako kvantová fyzika. Byl hlasatelem nové „pravdy“, stejně jako kdysi Mistr Jan Hus (než ho svatá inkvizice upálila...). Byl hlasatelem pravdy v Čechách, na Slovensku, Balkáně, Ukrajině, Moldávii, Tádžikistánu a v celé střední Asii. Byl respektovaným vědcem v Izraeli, Americe a obávaným kritikem odborných poměrů v Evropě. Rád

jsem s ním cestoval za hranice českých zemí a za hranice všedních dnů...

Neměl rád ty, kteří ohýbají pravdu do lži a zneužívají moc k týrání lidí. Neměl rád blbce. Uměl počítat, znal cenu peněz a věděl, jak strašně nákladné jsou experimenty s „wishfull thinking“. Rád tyto perverzní, idealistické reality postavené na nenaplnitelných a hloupých snech, často utilitárně pragmatických politických konstrukcích, bořil či dekonstruoval. Přes fakta, čísla, peníze. Byl odvážný, nebál se „svaté inkvizice“. Miloval svoji ženu a děti. Miloval také představu, že léčebné konopí jednou pomůže zachránit spoustu životů, možná i svět. Nejspíše měl pravdu...

Ahoj,

Pavel Bém při vzpomínce na Tomáše.

PhDr. IVAN DOUDA

První setkání (pokud mě paměť neklame) tak před cca 25 lety v Olomouci, kde dělal asistenta tehdejšímu poslanci Ivanu Langerovi, u příležitosti mé účasti v protidrogovém pořadu pro tamější školy. Dále ho mám na fotce z mé tehdejší svatby, kde byl velmi zamilovaný do své tehdejší partnerky (budoucí ženy?).

Cenil jsem si jeho postojů a aktivit kolem drogového tématu, včetně mezinárodních aktivit.

Jako člověk byl pro mě trochu záhadou, plný paradoxů – typ mixu křehkosti a rozhodnosti, drama závěru jeho života bylo pro mě překvapením.

Mgr. HANA FIDESOVÁ, Ph.D.

Potkali jsme se o vánočních svátcích, tedy někdy koncem prosince 1991. V maličkém baru Paegas ve Zlíně, kde seděl s našimi společnými přáteli, kteří jej představovali jako TwZ. Byl v 6. ročníku medicíny, kterou studoval v Olomouci, na Vánoce prostě přijel domů. Seděli jsme, zvolna popíjeli, pokuřovali a vedli mimořádně hluboké intelektuální řeči, navzájem se oslňovali šíří a hloubkou (ne)vědomosti. Samozřejmě už tehdy byl oděn pouze v černé a (ještě) měl vlasy a lenonky.

Časem se z nás stali blízcí přátelé i kolegové. Dosti záhy mě uvrhl do tenat výzkumu drogové politiky, vláčel mě s sebou po jednáních a po světě, nejdřív v rámci PAD a pak v jiných projektech (třeba Právní poradna A.N.O., české předsednictví Evropské unie – oba projekty fungují dodnes – byl vtipný, tak se taky snažím). Vždycky chtěl co nejlepší výsledky – od sebe i od ostatních. Uměl toho dosáhnout. Mluvil o mně pochvalně, mně to dělalo dobře a motivovalo mě to. Věděl to a dokázal toho v pracovních věcech pořádně využít („*Hannah, to je přece výzva, ne?*“) – snad ku prospěchu nejen našemu. Včas pochopil, že už mě toho naučil dost a že už jsem velká a půjdu svou cestou, trochu jinou, než si představoval – nechtěla jsem do světa, líbilo se mi s klienty a se studenty – a s rodinou, doma. Akceptoval to, aspoň myslím.

Hádali jsme se při práci „do krve“ – třeba, jak budeme počítat trestněprávní náklady na zavedení trestnosti držení drog pro vlastní potřebu. Tenkrát jsem vyhrála – uznal to. Vytácel mě, když v době „předonlinové“ podepisoval projektové formuláře černým perem, a když už byly konečně dobře, dokázal se i s nimi ztratit na cestě do místa určení vzdáleném tak 400 m – ale to už naštěstí byly mobily. Chodil pozdě, to mě štválo hrozně, protože já to obvykle stíhám aspoň na poslední chvíli. Nikdy jsem nechápala, jak může být tak nepraktický, a podezírala jsem ho, že to trochu hraje (až do nedávné doby, kdy jsem pochopila, že představy o mé vlastní praktičnosti jsou hrubě zkreslené).

Tak takový byl – prostě jedinečný.

Seznámil mě s hromadou úžasných inspirativních lidí – ostatně rád lidi seznamoval a měl radost, když se trefil do toho, jestli si padnou do oka, nebo ne. Ti úžasní lidé mi zůstali dodnes. Tomáš vlastně taky – i když jinak.

prof. PhDr. MICHAL MIOVSKÝ, Ph.D.

Tomáš, tuším někdy na konci roku 1998, prostě přišel do mé výuky na Katedře psychologie FF UP v Olomouci na seminář věnovaný procvičování a aplikaci kvalitativních výzkumných metod, což byl doplněk tehdy výuky metodologie psychologického výzkumu. Spolu jsme se neznali. Prostě cizí chlápek v černém došel na výuku, sedl si až do poslední lavice a nic neřekl, jen koukal. Až výuka skončila, přišel za mnou, představil se a řekl mi, že hledá někoho, kdo tohle dělá v praxi, pro svůj výzkum Analýza dopadů nové drogové legislativy v ČR. No, to byla výzva. Plácli jsme si hned a tím to pro mě celé začalo, byla to jízda a jsem za ni vděčný, Tomáš mě prostě vyprovokoval a pozval do prostoru, o kterém jsem do té doby neměl tušení.

Pokud jde o role, ve kterých se Tomáš pohyboval, musím říci, že pro mě bylo fascinující a inspirativní sledovat jej právě v nich. Jeho perfekcionismus a často velmi nesmlouvavý a nekompromisní postoj byl něčím, co jej zásadně určovalo. Obdivoval jsem jej za tento přístup a vážnost, s jakou k plnění těchto rolí přistupoval a s jakou se s nimi identifikoval. Práce mu byla vším a naopak, měl jsem opakovaně možnost zažít i momenty, kdy právě ta urputnost a posedlost byly něčím, co se obracelo proti němu samotnému a ubližovalo jemu i jeho blízkým. Vlastně to pro mě byla někdy, ke konci již téměř stále, velmi hluboká frustrace a smutek ve snaze, aby viděl a bral stejně vážně také své role partnera, táty a kamaráda. Chyběly mi tyto jeho role moc a nedařilo se nám znovu obnovit ten křehký vztah, který jsem s ním měl možnost zažít při PAD, kdy jsme zvládali beze zbytku naplnit jak ty profesní, tak ty osobní roviny. A nyní je mi to celé líto ještě více.

Tomáš pro mě byl a zůstane napořád důležitým člověkem v mém životě. Profesně i osobně. Odešel s ním kus příběhu mého vlastního života a ta ztráta je veliká. Patří mezi ty rány, které zacelit nejdou a nepůjdou, čas možná přináší zmírnění této bolesti, ale nikoli její odstranění.

doc. MUDr. VIKTOR MRAVČÍK, Ph.D.

S Tomášem jsem se seznámil na medicíně v Olomouci. Bydleli jsme na stejných kolejích. V prváku na lyžařském kurzu za mnou přišel, že dává dohromady kapelu a shání muzikanty. Kapela se jmenovala Vratká poloha, měli jsme několik koncertů, ale nevím o žádné dochované nahrávce. Škoda. Po medicíně jsme se sešli pracovně u knihy Racionální drogová politika a spolupráce nám vydržela celý život.

Tomášova profesní kariéra? Už jsem to psal a říkal mnohokrát, budu se opakovat. Tomáš byl v mnoha ohledech průkopník, stál u zrodu klíčových událostí v moderních dějinách české adiktologie. Projekt analýzy dopadů nové drogové legislativy na konci 90. let, který vedl k dekriminaci nakládání s drogami o deset let později, byl u založení Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti, u zrodu oboru adiktologie. Nebál se zvedat nové výzvy a věřil, že vědecké důkazy mají sílu změnit politiku a společnost.

Tomáš jako člověk měl odvalu, nebál se jít do konfliktu s autoritami, s mocí. Byl ctižádostivý, ješitný, ale pod tíhou argumentů byl ochoten připustit, že se mýlí. Byl veselý, rád bavil lidi a rád se sám smál, zažili jsme spoustu blbin. Byl nadprůměrně inteligentní, intelektuál s širokým přehledem společenským, kulturním, uměleckým. A hlavně byl Tomáš můj velký přítel, kamarád. Odešel příliš brzy, často na něj myslím a je mi po něm smutno.

PhDr. JOSEF RADIMECKÝ, Ph.D.

Tomáše jsem poprvé potkal na jakémisi mezinárodním výcviku na podzim 1998. Upoutal svým charakteristickým image, ale tehdy jsme ho neznali a považovali za novináře. Seznámil jsem se s ním až v zimě toho roku jako čerstvý ředitel sekretariátu Meziresortní protidrogové komise. Vlastně jsem ho zdědil po svém předchůdci, který prosadil realizaci analýzy dopadů nové drogové legislativy (PAD), kterou měl vést Tomáš, doktorand. Oba jsme byli ve svých rolích začátečníky a chvíli nám trvalo, než jsme si porozuměli pracovně i lidsky a stali se přáteli. Ale PAD dopadl dobře a získal si mezinárodní ohlas. Následně jsem ho angažoval do Twinning projektu, který pomohl ke vzniku Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti. V dalších letech jsme spolupracovali na řadě mezinárodních projektů, do nichž pro změnu angažoval Tomáš mě.

Jako vědec, epidemiolog, lékař či pedagog byl Tomáš maximalista, vše dělal s obrovským nasazením, zaujetím a rád. To požadoval i od ostatních, ale často narážel, protože jeho nasazení a tempo nezvládal každý. Studenti adiktologie se ho obávali – nutil je přemýšlet a aktivně diskutovat. Jako výzkumník v oboru drogové epidemiologie a propagátor léčby konopím dosáhl mezinárodního věhlasu, ale až slepě věřil v medicínu a „pills for ills“, a podceňoval psycho-sociální rozměr závislostního chování.

Jako člověka jsem ho měl a mám rád. Uměl být nezištný, kamarádský, zábavný společník a parták. Jen mě udivoval některými svými životními pózami – např. údajným odporem ke sportu, potřebě za všech okolností vynikat, upřednostňováním práce před rodinou. Nikdo z nás nejsme dokonalí, jenže zrovna tím chtěl Tomáš být, bohužel za každou cenu...

doc. MUDr. FRANTIŠEK VOREL, CSc.

Tomáš se objevil v mé pracovně v Českých Budějovicích a požádal mě o členství v tehdy nově budované skupině pro drogová úmrtí v rámci Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti. Myslím, že to bylo někdy kolem roku 2000. Vysoký, štíhlý, holohlavý, celý v černém. Jiného jsem ho nikdy neviděl. Schůzky skupiny pro drogová úmrtí se pak konaly v Praze v Jungmannově ulici. Základním úkolem bylo podchytit pokud možno všechna úmrtí související s užíváním drog. Vzhledem k tomu, že všechna taková úmrtí by měla být pitvána na odděleních soudního lékařství, byla soudně-lékařskými odděleními vytvořena a poskytnuta databáze, ve které by oddělení mohla vést svoji pitevni agendu a ze které oddělení mohla extrahovat anonymizované podklady pro NMS a vytvoření zprávy o drogových úmrtích pro EMCDDA. Snaha o podchycení drogových úmrtí byla završena zavedením Národního registru pitev a toxikologických vyšetření.

S Tomášem a doc. Mravčíkem jsme publikovali několik prací zabývajících se zejména užíváním drog a alkoholu účastníky dopravy. Jedna z nich (Mravčík, V., Zábranský, T., Vorel, F.: Výskyt etanolu a dalších drog u smrtelných dopravních nehod v České republice v roce 2008. Čas. Lék. Čes., 149, 2010, 7, s. 332–336) byla oceněna jako nejlepší publikace roku v ČLČ. Když jsme spolu diskutovali o problematice drog, některé věci kolem substituční léčby jsem nechápal. Býval jsem přesvědčený, že tvrdá represe je to nejlepší. Až Tomáš mi otevřel obzor jiných možností, i když jsem z počátku příliš nechápal. Ale jeho nadšení bylo nakažlivé.

S Tomášem jsme udržovali v první dekádě tohoto století stálý mailový kontakt. Podepisoval se twz. Psal skoro denně, v té době jsme používali šifrovanou korespondenci pomocí PGP, i když mnohdy pro takovou opatrnost ani nebyl důvod. Když jsem byl u něho a jeho paní na návštěvě, přetrvávající dojem ve mně zanechaly dvě kočky. Myslím, že to byly ruské modré, ale v každém případě to byly potvory. Pak byl s manželkou a čerstvě narozenou dcerou jednou u nás v Jílovicích. A pak se začal ztrácet, nejdříve ubylo osobních setkání i mailů, až se úplně vytratily. Až letos na jaře se ozval s nějakou drobností.

prof. MUDr. TOMÁŠ ZIMA, DrSc.

Tomáše Zábranského jsem poznal před téměř 20 lety při jedné z veřejných diskusí nad problematikou závislosti. Později jsem pak měl možnost jej poznat více, neboť byl členem týmu, který začal formovat obor adiktologie na 1. lékařské fakultě UK od bakalářského po doktorský studijní program. Tomáš byl zapojen do výuky a vědecké práce na Klinice adiktologie. Setkávali jsme se často a asi nejvíce, když jsem koordinoval pracovní skupinu pro léčebné využívání konopí, kde patřil mezi kolegy, kteří neúnavně tuto problematiku vysvětlovali politikům i veřejnosti a odváděli v tom záslužný a nemalý kus práce.

V problematice konopí byl renomovaným mezinárodním odborníkem a oceňoval jsem jeho zápal a nadšení pro věc. Setkávali jsme se na mezinárodních fórech či při akcích, které s kolegy ze zahraničí pořádal v Praze.

Tomáš byl kamarád, se kterým jsme často vedli diskuse nejen o rozsahu účinků léčebného konopí a hledání toho, co je podloženo vědeckými studiemi. O otázkách jiných závislostí, ale i o životě a medicíně. Tomáš nám všem bude chybět.